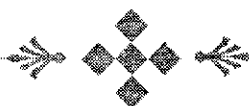

المعجم المفهرس لآیات القرآن الکریم

تألیف کتاب معجم برای الفاظ و آیات و مطالب قرآن مجید سابقه طولانی دارد و کتاب های متعددی با روش ها و خصوصیات متفاوت در این زمینه نوشته شده است. به ویژه در زمان اخیر کتاب ارزشمند «المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الکریم» نوشته «محمد فواد عبدالباقی» که در سطح کشورهای اسلامی با موقعیت خوبی منتشر شده و مورد استفاده علاقه مندان به قرآن مجید قرار گرفته است. با وجود این کتاب از یک طرف و از طرف دیگر کثرت اشتغالات، ضرورت تألیف دیگری در این زمینه، درباره قرآن مجید احساس نمی شد. از این رو روشی را که در نظر داشتیم برای اولین بار در تألیف کتاب «المعجم المفهرس لالفاظ اصول الکافی» بکار بستیم. روشی که دارای ابتکارات چندی بود و موجب شد، حجم کتاب بسیار تقلیل یافته و به صورت جالبی درآید. بعد از اتمام کتاب مذکور و انتشار آن، فکر بکار بستن آن روش در مورد کتاب معجمی برای الفاظ قرآن مجید در ذهنم قوت گرفت و همچنین مشکلی که در پیدا کردن آیات قرآن در سایر معجم ها برای بعضی ها وجود داشت، محرک ما شد.

این کتاب از دو قسمت اصلی تشکیل یافته است. قسمت اول آیات قرآن به ترتیب حروف اول کلمات آیات تنظیم شده و قسمت دوم مفردات آیات به صورت مکتوب کلمه (نه در ردیف حروف ریشه آن) تنظیم شده است. در بخش دوم به جهت مشابهت روش این معجم در این بخش، از معجم الفاظی که مرحوم دکتر محمود رامیار برای قرآن مجید نوشته بودند، استفاده شد.

در کتاب مذکور مفردات الفاظ قرآن به ترتیب عین کلمات (صورت مکتوب آن ها)

تنظیم شده و در مقابل کلمات، شماره سوره و آیه نوشته شده است. و ارقام این کتاب با کتاب «المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الکریم» مطابق است. لذا ما بجای نوشتن مجدد تک تک کلمات و شمارش مجدد آن‌ها، از کتاب مذکور استفاده کرده و شماره سوره و آیه را به شماره مسلسل آیات در این معجم تبدیل کردیم.

امتیازات کتاب حاضر عبارتند از:

۱. بجای نوشتن بخشی از آیات قرآن که در اغلب معجم‌ها متداول است صورت کامل آیات (فقط یک بار) در آن نوشته شده، از این رو علاوه بر این که می‌توان آیه ای را از آن پیدا کرد، به جهت این که قرآن به طور کامل در آن نوشته شده، می‌شود در تحقیق مطالب آیه بدون احتیاج به قرآن، از همین کتاب استفاده نمود.

۲. پیدا کردن محل یک آیه برای کسی که تسلطی به زبان عربی ندارد، به راحتی در این کتاب مقدور است.

۳. مشکل اختلاف نظر دانشمندان در مورد ماده اصلی کلمات در این کتاب وجود ندارد و ریشه کلمه هرچه باشد، تأثیری در نحوه پیدا کردن یک آیه در این معجم نخواهد داشت و می‌توان از ردیف حروف عین کلمه، آیه مورد نظر را پیدا کرد.

۴. گاهی بعضی‌ها از یک آیه فقط ابتدای آن را به خاطر دارند یا بعضی از آیات با یکی از حروف یا ضمایر یا موصولات شروع شده است و در معجم‌ها عموماً این قبیل کلمات نوشته نمی‌شود. از این رو در این معجم می‌شود از ترتیب همان حروف که در اول آیه ای قرار دارد بدون هیچ مشکلی، در بخش اول کتاب، آیه را پیدا کرد، چون کلمات مشتق از یک ماده در یک جا و در زیر ماده کلمه نوشته نشده و برای کسانی که مایل به تحقیق در مورد موضوعاتی در تمام قرآن باشند، مشکلی پیش نمی‌آید؛ و در بخش آخر کتاب نیز تمام مواد کلمات و مشتقات بکار رفته در قرآن، به ترتیبی که در کتاب «المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الکریم» آمده، نوشته شده است.

مشخصات معجم

۱. این معجم از سه بخش تشکیل یافته. در بخش اول آیات قرآن مجید به صورت کامل با تنظیم الفبایی نوشته شده و در ابتدای آیات، شماره مسلسل قرار گرفته است. در بخش دوم مفردات الفاظ قرآن مجید با ترتیب الفبایی عین کلمه «نه ماده آن» نوشته

شده و به جای تکرار بخشی از آیه در مقابل آن کلمه، شمارهٔ مسلسل آیه (در بخش اول) قرار گرفته است. در بخش سوم مواد کلمات و در ذیل مواد، مشتقاتی از آنها که در قرآن مجید بکار رفته، نوشته شده است.

۲. آیات قرآن در بخش اول با در نظر گرفتن حروف اول آنها تنظیم شده، اعم از اینکه در یک کلمه قرار گرفته باشند، یا چند کلمه به عنوان مثال موقعیت دو آیه ذیل به این ترتیب است:

«إذا السماء انشقت»

«إذ يوحى ربك إلى الملائكة انى معكم»

آیه اول در ترتیب حروف «اذا ل س م...» و آیه دوم در ترتیب حروف «اذى وح ی ر...» قرار گرفته و بنابراین آیه دوم در این ترتیب متأخر از آیه اول نوشته شده است.

۳. در بخش دوم (بخش کلمات) به طوری که قبلاً ذکر شد، کلمه به همان صورت مکتوب ضبط گردیده و در ترتیب حروف عین کلمه قرار گرفته نه در ردیف مادهٔ آن، به عنوان مثال کلمهٔ «عابدون» در ردیف حروف «ع اب دون» و کلمهٔ «یکتبون» در ردیف حروف «ی ک ت ب ون» نوشته شده است.

۴. حروفی که در اول کلمه می‌آید (در بخش کلمات) مانند «سین، سوف، لام امر و...» به حساب نیامده است

۵. حروف مشدد در همه جا یک حرف محسوب شده است.

۶. در ترتیب حروف «ا-آ» مثل هم و در یک ردیف محسوب شده است.

۷. همزه‌ای که به شکل «واو» نوشته می‌شود مانند «تؤمرون» و او محسوب شده ولی در بعضی موارد که لازم به نظر می‌رسید، این قبیل کلمات در هر دو جا (هم واو و هم همزه) ضبط شده است و همزه‌ای که به شکل «یاء» نوشته می‌شود، همزه محسوب شده مانند نَبِئِهِمْ، آيَاتِي، شئت.

۸. از نوشتن نام سوره و شمارهٔ آیهٔ حروفی که به تعداد زیادی در قرآن آمده (در بخش دوم) مثل: «من، علی، فی، ان و...» خودداری شده و فقط تعداد آنها ضبط گردیده ولی حروفی که کمتر بکار رفته به طور کامل نوشته شده است.

۹. در بخش اول (بخش آیات) تمامی حروف اول آیه در تنظیم الفبایی به حساب آمده است.

۱۰. در بخش کلمات در اسلوب خط، حتی المقدور از روش جدید خط عربی استفاده شده و تاحدی که ممکن بوده، سعی شده صورت مکتوب کلمه به صورت ملفوظ آن نزدیک باشد، منتهی رسم الخط قدیم مصاحف هم رعایت گردیده، یعنی کلمه به هر دو صورت ضبط شده مثل «ریا و ربوا، صلاة و صلوة، زکات و زکوة» که در یکی از این موارد شماره آیات نوشته شده و در بقیه، به مورد اول ارجاع شده است.

روش استفاده از معجم

کسی که می خواهد از این معجم استفاده کند، اگر اول آیه مورد نظر خود را می داند، می تواند با مراجعه به بخش اول کتاب و ترتیب حروف کلمات اول آیه مورد نظر خود را پیدا کند، در غیر این صورت، می تواند با در نظر گرفتن یکی از کلمات آیه به محل ترتیب الفبایی آن کلمه در بخش دوم مراجعه کرده و از شماره مسلسل مقابل کلمه، محل آیه را در بخش اول پیدا کند. به عنوان مثال اگر کسی بخواهد آیه «وینذر الذین قالوا اتخذ الله ولداً» را در معجم پیدا کند، اگر ابتدای آیه را می داند، می تواند در بخش اول کتاب به حرف «و» و ردیف «وی نذر...» مراجعه کند. اما اگر اول آیه را نمی داند، می تواند در بخش دوم به ردیف هر یک از کلمات آیه (ینذر- الذین- قالوا- اتخذ- ولداً) مراجعه کند و از شماره مسلسل مقابل این کلمات، محل آیه را در بخش اول کتاب پیدا کند.

کلمه جلاله «الله» در این معجم در بخش کلمات نوشته نشده، زیرا به جهت کثرت استعمال این کلمه، پیدا کردن آیه ای از طریق این کلمه بسیار مشکل است. اما آیاتی که با این کلمه شروع شده در بخش اول کتاب در ردیف حروف کلمه نوشته شده است.

امید است این کتاب به زودی منتشر و در اختیار علاقه مندان قرارگیرد.

من الله التوفیق

الیاس کلانتری

